

שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע!"

ראה גוב של אריות שהושלך בו דניאל, (94) או חפירה שהוסק בה כבשן האש של חנניה מישאל ועזריה, אומר: "ברוך שעשה נסים לאבותינו" (95) במקום הזה!"

ראה עבודה זרה של מרקוליס, אומר: "ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו!"

ומקום יש בבבל, שאם בהמה נכנסת לשם אינה יכולה לזוז ממקומה, עד שיתנו עליה מעפר אותו מקום, (96) ואם ראה מקום זה שנוטלין ממנו עפר להניח על הבהמה בשביל שתוכל לילך, אומר: "ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים!" כי מעשה זה הוא סימן להשמדת המקום, ומקללותיה של בבל הוא [כדלהלן], לפיכך מברך שם, על שגזר להשמידה, ומקיים גזרתו.

רבא, כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא [חמורים שנושאים עפר] מבבל, הוה טריף להו ידא על גביהו של החמורים, ואמר להם: רהוטו [רוצו] צדיקי למעבד רעותא [רוצו] דמרייכו! שמקיימים אתם את גזירת

השמד שגזר ה' על בבל, שינטל עפרה.

מר בריה דרבינא, כי הוה מטי לבבל, הוה שקיל עפרא בסודריה, ושדי לברא [לחוץ מבבל], כדי לקיום מה שנאמר [ישעיה יד כג] "וטאטאתיה במטאטא השמדי" ו"טאטוא" היינו פיזור העפר.

אמר רב אשי: אנא, הא דאמר רב המנונא — שהרואה מקומות אלו בבבל יש לו לברך חמש ברכות — לא שמייע לי, ממנו, אלא מדעתאי בריכתינהו לכולהו!

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: כשנתקללה בבל, נתקללו אף שכניה! שאוי לרשע ואוי לשכנו. אבל כשנתקללה שומרון [מלכות ישראל], נתברכו שכניה!

נתקללה בבל נתקללו שכניה — דהא כתיב "ושמתיה למורש קפור ואנמי מים"! וכן כתיב בה "וירשוה קאת וקפור, וינשוף ועורב ישכנו בה". כשבאים חיות ועופות רעים, הרי הם מזיקים גם את הארצות השכנות.

נתקללה שומרון נתברכו שכניה — דהא

שמברכים גם על כבשן שהושלך בו אברהם].

95. הרי"ף והרא"ש גרסו "לצדיקים", וביאר הרש"ש שאין אומרים "לאבותינו" אלא על שלשה אבות, וראה הערה 3 למשנה בראש הפרק.

96. כך פירש רש"י [ד"ה מקום], ועוד הביא בשם רבי יצחק, שנוטלים משם עפר לטיט הבנין, ואין באותו מקום לא ישוב ולא זרע ולא נטיעה. וכתב המהרש"א כי לפירוש זה נמצא ש"וטאטאתיה" נגזר משורש "טיט".

94. רש"י והרמב"ם [ברכות ו ט] לא פירשו באיזה "גוב אריות" מדובר, [אף שבכבשן האש פירשו כדלהלן], והב"ח [ריח] הביא שמהרש"ל הוכיח מכך שמברכים על כל גוב של אריות, כי הוא דבר שאינו מצוי, ובכל גוב מתעורר לזכור את הגוב שהושלך בו דניאל וצ"ע מהו לשון הברכה, שא"א לומר "במקום הזה".

ובאליהו רבה [שם ט] דחה, כי פשוט שכוונת המשנה לגוב של דניאל, ורק בכבשן הוצרכו לפרש אלא באיזה כבשן מדובר, שלא יטעו לומר שמדובר בכבשן של אור כשדים שבו הושלך אברהם [אך רשב"ם ב"ב צא א נקט

כתיב "ושמתי שומרון לעי השדה למטעי כרם וגו'"! שתהיה לעי חרבות הראויות למטעי כרמים, ולא ליישוב. ואיתא בכך ברכה לארצות השכנות. אבל ליושבי שומרון עצמה היא קללה. כי עדיף להם ארץ יישוב מאשר שדות וכרמים. [מהרש"א].

ואמר רב המנונא: הרואה אוכלוסי ישראל כשהם בחיל גדול של ששים רבוא, אומר: "ברוך חכם הרזים"! וטעמא יבואר לקמן.

והרואה אוכלוסי עובדי כוכבים, אומר: "בושה אמכם מאד, חפרה יולדתכם, הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה"!

תנו רבנן: הרואה אוכלוסי ישראל, אומר: "ברוך חכם הרזים"! משום שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה(1)! ויודע הקדוש ברוך הוא מה שבלב כל אחד מהם.

בן זומא ראה אוכלוסא של ישראל, על גב המעלה שבהר הבית. אמר: "ברוך חכם הרזים, וברוך שברא כל אלו [כדי] לשמשני"! שהם חורשים וזורעים, ועל ידי כך אני מוצא את מזוני מן המוכן.

עוד הוא היה אומר: כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול. חרש, זרע, וקצר, ועמר, ודש, וזרה, וברר, וטחן, והרקיד, ולש, ואפה, ורק אחר כך אכל. ואילו אני, הריני משכים ומוצא כל אלו מתוקנין לפני!

וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בנגד ללבוש. גזז צמר, ולבן אותו, ונפין,

וטוה, וארג אותו ורק אחר כך מצא בנגד ללבוש. ואילו אני, הריני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני.

לפי שכל [בעלי] אומנויות שוקדות ובאות לפתח ביתי, ואני משכים ומוצא כל אלו לפני! שעשיר היה והכל באו אצלו לסחורה.

עוד הוא היה אומר: אורח טוב, מהו אומר? — "כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי. כמה בשר הביא לפני. כמה יין הביא לפני. כמה גלוסקאות הביא לפני. וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי"!

אבל אורח רע, מהו אומר? — מה טורח טרח בעל הבית זה? והלא פת אחת בלבד אכלתי. וחתיכה בשר אחת בלבד אכלתי. וכוס אחד בלבד שתיתי. ואין לי צורך בכל הכמות שהביא לפני. אם כן, וודאי כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח בשבילי, אלא בשביל אשתו ובניו!

על אורח טוב, הכתוב מהו אומר? — "זכור כי תשגיא פעלו, אשר שוררו אנשים"! ודרשינן לה אאורח, שצריך לזכור את מעשיו של בעל הבית, ולהגדיל ולשבח את פעלו שפעל למענך.

ועל אורח רע, כתיב, "לכן יראוהו אנשים, לא יראה כל חכמי לב"!

כתיב בישי, "והאיש בימי שאול, זקן בא באנשים". מאי "בא באנשים"?

אמר רבא, ואיתימא רב זביד, ואיתימא רב אושעיא: זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא,

1. שהם מחולקים לס' רבוא דעות. והן כלל כל הדעות שבהם ניתנה תורה. שעל כן נתנה התורה

ונכנס באוכלוסא, ודרש באוכלוסא! שהיה שר על ששים רבוא מישראל. [רש"י, יבמות ע"ו:].

אמר עולא: נקיטינן, אין דין אוכלוסא דישאל בבבל!

תנא: אין אוכלוסא פחותה ממששים רבוא!

תנו רבנן: הרואה חכמי ישראל, אומר: "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו!"

והרואה חכמי עובדי כוכבים, אומר: "ברוך שנתן מחכמתו לבריותיו"⁽²⁾! [וגירסת הרא"ש "לבשר ודם"].

הרואה מלכי ישראל, אומר: "ברוך שחלק מכבודו ליראיו!"

והרואה מלכי עובדי כוכבים, אומר: "ברוך שחלק מכבודו לבריותיו"!⁽¹⁾ [וגירסת הרא"ש, "לבשר ודם"].

אמר רבי יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרוין לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי עובדי כוכבים. שאם יזכה לעולם הבא בכבוד מלך המשיח, יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי כוכבים! שיראה כמה מרובה כבוד שכר המצוות, יותר ממה שהיה כבוד

האומות בעולם הזה.

רב ששת, סני נהור הוה. הו קאזלו כולי עלמא לקבולי אפי מלכא [לקבל את פני המלך], וקם ואזל בהדיהו אף רב ששת. אשמחיה ההוא צדוקי לרב ששת, ואמר ליה: חצבי [כדים] שלמים הולכים לנהרא לשאוב מים. אבל כגני [הכדים השבורים], לייא [לאן יש להם לילך]?! ובדרך משל אמר לו כן. שאתה שהנך סומא, ובין כך לא תראה את המלך, למה תלך?

אמר ליה: תא חזי [בא וראה] דאף על פי שהנני סומא, ידענא טפי מינך בביאת המלך.

חלף גונדא [כת] קמייטא ההולכת לפני המלך. כי קא אושא [כשנעשה מזה רעש], אמר ליה ההוא צדוקי לרב ששת: השתא קא אתא מלכא!

אמר ליה רב ששת: אינו כן. ועדיין לא קאתי מלכא!

חלף גונדא תניינא. כי קא אושא, אמר ליה ההוא צדוקי: השתא קא אתי מלכא!

אמר ליה רב ששת: עדיין לא קא אתי מלכא!

אחר כך חליף גונדא תליתאי, ולא אמר

במדבר בדוקא לס' רבוא, להיות התורה כלולה מכל הדעות והחכמות, ואין להוסיף עליה. והיינו דאמרינן שהכל ניתן מסיני, ואף מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. משום שדבר זה כבר היה בכלל אחת מאותן ס' רבוא דעות שהיו בשעת מתן תורה. מהרש"א.

2. וכתב הבית יוסף בסימן רכ"ד, בטעמא

דמילתא דבכחמי ישראל אומר "שחלק", ובכחמי אומות העולם אומר "שנתן", שהוא מפני שישראל ההולכים בדרכי ה' ועושים את מצותיו, הרי הם כחלק מהשם יתברך. אבל עובדי כוכבים, שרחוקים ממנו יתברך, הריהם כמו שנתן להם מתנה מנכסיו ואינם חלק ממנו.

עוד הביא בשם אבודרהם, שהחלק הוא כמו צינור הנמשך מן הנהר, שאפשר להרחיבו

הצדוקי דבר [אחר שהתבדה בפעמיים הראשונות]. כי קא שתקא חילות המלך ולא הרעישו יותר, אמר ליה רב ששת: ודאי השתא אתי מלכא!

אמר ליה ההוא צדוקי: מנא לך הא דקאתי מלכא? והא סומא אתה.

אמר ליה רב ששת: ידעתי זאת, מתוך שפסק הרעש. ואין המלך מגיע אלא מתוך שקט ודממה. כמו שמצינו בקדוש ברוך הוא. וקיימא לן, דמלכותא דארעא היא כעין מלכותא דרקיעא. ובמלכותא דרקיעא כתיב, "צא ועמדת בהר לפני ה', והנה ה' עובר, ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה', לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש, לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש, לא באש ה'. ואחר האש קול דממה דקה!"

כי אתא מלכא, פתח רב ששת וקא מברך ליה: "ברוך שחלק מכבודו לבריותיו!"

אמר ליה ההוא צדוקי: והרי סומא אתה, וכי למאן דלא חזית ליה קא מברכת?!

ומאי הוי עליה דההוא צדוקי? — איכא דאמרי: חברוהי ["חברים"], אומה רשעה שהיתה בימיהם] כחלינהו לעיניה [נקרו את עיניו]! ונענש במדה כנגד מדה על שהקניט את רב ששת על עוורונו.

ואיכא דאמרי: רב ששת נתן עיניו בו⁽³⁾, ונעשה הצדוקי גל של עצמות!

רב שילא נגדיה [הלקה] לההוא גברא דבעל מצרית. אזל ההוא גברא ואכל ביה ברב שילא קורצי ביה מלכא [הלשין עליו אצל המלכות]. וכך אמר: איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הרמנא [רשות] דמלכא!

שדר המלך עליה דרב שילא, פריסתקא.

כי אתא שלוחי המלך לרב שילא, אמרי ליה: מזה טעמא נגדתיה להאי גברא?

אמר להו: הלקייתו משום דבא על חמרתא [חמורה]!

אמרי ליה: אית לך סהדי שמעידין על כך?

אמר להו: אין! יש לי עדים בדבר.

אתא אליהו הנביא, ואדמי [נדמה] ליה כאיניש, ואסהיד על ההוא גברא שבא על חמורה.

אמרי ליה שלוחי המלך לרב שילא: אי הכי, בר קטלא הוא איש זה!

אמר להו רב שילא: אנן, מיומא דגלינן מארעין, לית לן רשותא למקטל! שהרי מיום שגלתה סנהדרין מלשכת הגזית בטלו דיני נפשות. אתון אנשי המלך, מאי דבעיתון עבירו ביה באיש זה.

הנותן.

ויעויין עוד במהרש"א, ובב"ח שם.

3. וצריך לומר, דנעשה לרב ששת נס, ונתפקחו

ואפשר לקצרו. וכן הוא בישראל דכתיב בהו "כי חלק ה' עמו", שלפי זכותם מתרבה ומתמעט השפע. מה שאין כן בעובדי כוכבים, הרי החכמה אצלם כמתנה, שהיא נתלשת ונפסקת מן

עד המעיניני ביה אנשי המלכות בדינא
דההוא גברא, פתח רב שילא ואמר: "לך ה'
הגדולה והגבורה והנצח וההוד כי כל
בשמים ובארץ!"

אמרי ליה: מאי קאמרת?

אמר להו: הכי קאמינא: בריך רחמנא דיהיב
מלכותא בארעא, שהיא כעין מלכותא
דרקיעא [כדמשמע מדכתיב "כי כל בשמים
ובארץ"], ויהב לבו שולטנא [שלטון] ורחמי
דינא [ואהבת הדין]!

אמרו אנשי המלכות: חביבא עליה דרב
שילא יקרא [כבוד] מלכותא כולי האי!
ובשכר זה מינוהו לדיין עליהם, ויהבי ליה
קולפא [מקל לרדות בו], ואמרו ליה: דון
דינא!

אמר ליה ההוא גברא [שרצו לדונו למיתה]
לרב שילא: וכי עביד רחמנא ניסא לשקרי
חבי? והרי שקר ספרת להם, שבאתי על
חמורה. ולמה שלח הקדוש ברוך הוא את
אליהו הנביא לחזק שקר זה?!

כי הוה נפיק אמר ליה רב שילא: רשע, לא
שקר הוא. שהרי באת על מצרית. וכי לאו
חמרי איקרי המצרים? דהא כתיב בהם,
"אשר כשר המורים כשרם".

חזייה רב שילא לההוא גברא, דקאזיל
למימרא להו לאנשי המלכות, דקרינחו רב

שילא "חמרי". אמר רב שילא האי גברא
רוּדְף הוא, שהרי אם יאמר להם מה
שאמרת, יהרגוני. וכל הרודף אחר חבירו
להורגו דינו במיתה. שהרי התורה אמרה:
אם בא להרגך השכם להרגו! כדכתיב בבא
במחתרת, "אם במחתרת ימצא הגנב והכה
ומת, אין לו דמים". לפי שבא על עסקי
נפשות. ואם תמצאנו חותר, לא תוכל להמנע
מלהציל את ממונך. והוא בא על דעת כן,
שיקום עליך ויהרגך. ואמרה תורה "אין לו
דמים", והשכם אתה והרגהו.

לפיכך, מחייה רב שילא לההוא גברא
בקולפא [במקל], וקטליה קודם שימסרנו
למלכות.

אמר רב שילא: הואיל ואתעביד לי ניסא
בהאי קרא [שעל ידי שאמרתיו, העלוני
לגדולה], דרשינא ליה!

והכי קא דריש להאי קרא: "לך ה' הגדולה"
— זו מעשה בראשית. שכן הוא אומר
במעשה בראשית "עושה גדולות עד אין
חקר".

"והגבורה" — זו יציאת מצרים. שנאמר
בה "וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה
ה' במצרים!" דמדכתיב "גדולה" גבי "יד",
הרי היא מורה על גבורה שנעשית ביד
[מהרש"א]⁽⁴⁾.

"והתפארת" — זו חמה ולבנה שעמדו לו

עיניו כדי לעונשו. אי נמי, לאו ממש קאמר, אלא
קללו בכך שיעשה גל של עצמות. מהרש"א.

4. וצריך עיון, הא "גדולה" היינו חסד, ודרשינן
לה לעיל אמצעה בראשית. ולמה דריש ל"יד

הגדולה", על גבורה שהיא מדת הדין.
ועל דרך הרמז יש לבאר, דבהא דכתיב
בקריעת ים סוף "ימינך ה' נאדרי בכח, ימינך ה'
תרעץ אויב", פירש רש"י, דשני פעמים "ימין"
כתיב. משום שבשעה שעושים ישראל רצונו של

ליהושע במלחמת חמשת מלכי האמורי, ונתאחרה שקיעת החמה. שנאמר "וידום השמש וירח עמד, עד יקם גוי את אויביו, הלא היא כתובה על ספר הישר, ויעמד השמש בחצי השמים, ולא אץ לבא כיום תמים".

"והנצח" — זו מפלתה של רומי. וכן הוא אומר, "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים וגו' ואדרכם באפי וארמסם בחמתי. ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי"! והיא נבואה על הנקמה שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות ברומי שהיא מזרע אדום. ו"יז נצחם", היינו שיותו דמם על בגדי הקדוש ברוך הוא כביכול, כשיהרגם. ודיבר הכתוב בלשון הנוהג בבני אדם, שבהרגם אנשים אחרים ניתז מדמם של ההרוגים על בגדיהם. ו"נצח", הוא כנגד "נצחם" דכתיב בהאי קרא.

"וההוד" — זו מלחמת נחלי ארנון, שקרבו אז ההרים זה לזה, ומחצו את האמורים שנתחבאו במערות שבצידי הנחל. שנאמר שם "על כן יאמר בספר מלחמות ה' את זהב בסופה, ואת הנחלים ארנון".

"כי כל בשמים ובארץ" — זו מלחמת סיסרא. שנאמר בה "מן השמים נלחמו הכוכבים ממשלותם עם סיסרא". ו"כל בשמים ובארץ", הוא מדת ה"יסוד" [מהרש"א].

"לך ה' הממלכה" — זו מלחמת עמלק. וכן הוא אומר בה, "כי יד על כם י-ה"! שעל ידי מלחמת ה' בעמלק, יתעלה כסא מלכותו.

"והמתנשא" — זו מלחמת גוג ומגוג. וכן הוא אומר בה, "הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותובל"! ו"המתנשא" משמע שיתעלה על הנשיאים. והיינו מעל גוג שהוא "נשיא ראש משך ותובל".

"לכל לראש" — אמר רב הני בר רבא אמר רבי יוחנן: כל המתמנה להיות ראש, הקדוש ברוך הוא גוזר על כך, ומעמידו. ואפילו ריש גריתא [הממונה על חופרי תעלות המים] מן שמיא מנו [ממנים] ליה.

במתניתא תנא משמיה דרבי עקיבא: "לך ה' הגדולה — זו קריעת ים סוף! ד"גדולה היינו חסד. ובמדת החסד ניצלו בים סוף [מהרש"א]. "והנבורה" — זו מכת בכורות! שגבורה היא מדת הדין, ובה נידונו במכת בכורות [שם].

"והתפארת" — זו מתן תורה! שהתורה היא לישראל לשם ולתפארת [שם]. "והנצח" — זו ירושלים! לפי שהיא נצחונם של ישראל. כדכתיב "ירושלים הרים סביב לה" [שם]. "וההוד" — זו בית המקדש!

תנו רבנן: הרואה בתי ישראל (1) לאחר נח-ב

נחשבה למדת החסד. צל"ח.

1. וברי"ף גריס "הרואה בתי כנסיות ביישובן". והבית יוסף בסימן רכ"ד תמה, דלפי זה "בתי עכו"ם" נמי צריך לפרש בהכי, דקאי על בתי

מקום, אף השמאל נהפך לימין. והיינו דהדין מתהפך לרחמים. הלכך בשעת קריעת ים סוף, אף השמאל שהוא גבורה, הריהו ראוי להקרא בשם "גדולה". ולכן כתיב "היד הגדולה". שאף שעצם הכאת מצרים היתה במדת הגבורה,